

Algent trínæðar mál.

Tillögur í stjórnskrármálinu.

I.

Efnt verði til sérstaks þjóðfundar eða stjórnlagsþings til setningar nýrrar stjórnskrár.

Til þjóðfundarins verði kosið í einmenningskjördæmum þar sem byggt verði á mágildandi kjördæmskipun, þannig, að fleirmenningskjördæmum verði skipt í einmenningskjördæmi og uppbótarþingsdæmum líl jafnað niður á fjölmennustu staðina til fjölgunar kjördæmum þar. Ef ekki þætti rétt að tala þjóðfundaranna væri hin sama og þingsanna væri hún t.d. ákveðin tvöfalt hærri og kjördæmin þá þeim mun minni, og þyrfti þá að skipta náverandi einmenningskjördæmum í tvennt.

Þjóðfundurinn kjósi sér sjálfur forseta og aðra embættismenn og setji sér þingsköp.

Stjórnskrárfrumvarp, er þjóðfundurinn hefir samþykkt, skal lagt undir þjóðaratkvæðagreiðslu til samþykktar eða synjunar og hlytur gildi ef meiri hluti greiddra atkvæða veitir því fylgi.

Ef frumvarpið er fellt eða ef þjóðfundurinn lýkur ekki störfum innan tveggja ára frá því hann var kosinn, skal umboð hans fellt niður og um stjórnskrárbreytingar fara svo sem segir í 79. grein stjórnskrárinnar.

II.

Fyrir þjóðfundinn verði lagt stjórnskrárfrumvarp.

Það framvarp skal vera eins og náverandi stjórnskrá með eftirtöldum breytingum:

1) 3. og 5. gr. stjórnskrárinnar verði breytt svo, að ef ekkert forsetaefni far hreinan meirihluta við þjóðkjör, skal hann kosinn af Alþingi á sama veg og forseti þess, og skal þá Alþingi kjósa á milli þeirra tveggja, er flest atkvæði hafa fengið við þjóðkjör.

2) 8. grein stjórnskrárinnar skal breytt svo, að forseti hæstaréttar verði einn varaforseti.

3) 14. grein stjórnskrárinnar sé breytt svo, að hæstiréttur dæmi í stað landsdóms þau mál, er Alþingi höfðar gegn ráðherrum fyrir embættisrekstur þeirra.

4) 15. grein sé breytt svo, að berum orðum sé tekið fram, að forseti skipi ráðherra og veiti þeim lausn í samráði við meirihluta Alþingis. Ef ekki er unnt að skipa nýja ríkisstjórn, er nýjti nágilegs þingstaðnings, þ.e.a.s. hafi beinan stuðning eða hlutleysi Alþingis, innan mánaðar frá því að fyrri stjórn fékk lausn, skal Alþingi rafið. Hæður þá forseti, hvort gamla stjórnin skuli sitja áfram, ef hún fæst til þess, eða hvort skipa skuli nýja ríkisstjórn án atbeina Alþingis. Geti meirihluti Alþingis ekki komið sér saman um ríkisstjórn að afstöðnum kosningum innan mánaðar frá því að það kom saman, skal forseti Íslands þá skipa stjórn án atbeina Alþingis, ef hann hefur ekki þegar áður gert það, en sú stjórn skal jafnskjótt lata af völdum, ef meirihluti Alþingis vill styðja aðra stjórn.

5) 26. grein stjórnskrárinnar verði breytt svo, að nágilegt sé að leggja lagaframvarp til staðfestingar

fyrir forseta innan 4 vikna frá því að það var samþykkt á Alþingi, og að niður falli það ákvæði, að lagafrumvarp fái í bili lagagildi, þrátt fyrir synjun forseta á staðfestingu frumvarpsins, þ.e.a.s. synjun forseta á staðfestingu frumvarps fresti gildi þess þangað til það er samþykkt af meirihluta við þjóðaratkvæðagreiðslu. Fái það ekki slíkan meirihluta fær það ekki gildi.

6) Ákvæði 31. greinar stjórnarskrárinnar breyttist svo, að allir þingmenn, 52, verði kosnir í einmenningskjördæmum á sama veg og sagt var um kosningu til þjóðfundar.

7) Athugandi er til samkomulags, ef aðrir leggja á það áherslu, að ákvæðið um deildarskiptingu Alþingis í 32. grein falli niður, og verði þá öðrum ákvæðum stjórnarskrárinnar breytt til samræmis við það, enda sitji þing þá óskipt.

8) Í stað fimm ára búsetu sem skilyrði fyrir kosningsrétti, komi eins árs búseta.

9) Ákvæðum 35. grein stjórnarskrárinnar verði breytt svo, að 1. október verði reglulegur samkomudagur Alþingis.

10) 41. grein stjórnarskrárinnar breyttist á þann veg, að ekkert gjald má greiða af hendi, nema heimild sé til þess í fjárlögum, eða ef Öll ríkisstjórnin verður sammála um, að brýn nauðsyn sé til greiðslu, og skal þá eftir á afla heimildarinnar með fjáraukalögum.

11) Við 42. grein bætist fyrirmáli um, að Alþingi geti ekki átt framkvæði að hákkum fjárlaga, heldur verði tillögur um það að koma frá ríkisstjórninni.

12) 58. grein stjórnarskrárinna breytist svo, að Alþingi setji sér sjálft þingsköp, þ.e. þau séu ekki sett með lögum eins og nú er.

13) Aftan við 59. grein stjórnarskrárinna bætist við fyrirmæli um, að aðsti dómstóll skuli vera hæstiréttur, skipaður fimm mönnum.

14) Inn í VII kafla stjórnarskrárinna verði bæt þeim mannréttindaákvæðum, sem eru í mannréttinda-
yfirlýsingu Sameinuðu þjóðanna og samningi Evróparáðs-
ins um mannréttindi og friðsi, innifalið, að svo
miklu leyti sem þau eiga við hér á landi og þauferu ekki
þegar ákveðin í stjórnarskránni.

Orðalagi fyrirmælanna þarf að breyta eftir því
sem við á um stjórnarskrárákvæði og hvergi skal veita
sinni vernd en nú er veitt. Það kemur einkum til greina
um eignaréttarákvæði, sem er veikara í mannréttinda-
skránni og samningnum en í íslensku stjórnarskránni.
Þar ber að halda fast í hina aukna réttarvernd íslensku
fyrirmælanna.

15) 75. grein stjórnarskrárinna skal breyta
svo, að þarum orðum sé tekið fram, að setja skuli lög
um skylda sérhvers vopnfers manns til að taka sjálfur
þátt í vörn landsins.

16) 76. grein stjórnarskrárinna skal breytt
á þá leið, að sagt sé, að rétti héraða og sveitarfélaga
til að ræða sjálf málefnum sínum með umsjón stjórnar-
innar, skuli skipað með lögum, enda sé að því stefnt,
að þau fái sem viðtakasta sjálfstjórn í þeim málum, er
þau sjálf standa fjárhagslega stráum af.

Greinargerð.

Almannar athugasemdir.

Stjórnskipun hvers lands þroskast á löngum tíma og mótast mjög af aðstæðum öllum.

Í Englandi, sem er alviðurkennt forystaland í lýðræði og um frjálsta stjórnarhætti, er engin skrifuð stjórnarskrá. Einstök stjórnlæg eru auðvitað til, en þau eru ekki í heildarháiki, og hafa ekki neira laga-gildi en hver önnar lög. Einsar mikilvægustu reglurnar eru hinsvegar í lögum óskráðar og hafa ^{FW} reynast haldbetri og haft meiri helgi í hugum þegnanna en flestar eða allar skrifaðar stjórnarskrár.

Með þessu er ekki sagt, að ritaðar stjórnarskrár eigi hvernigi við. Þvert á móti, þá hafa þær víða verið öflug lyftistöng frelsis og lýðræðis. En eftir-tektavert er, að þó að ákvaði stjórnarskrár hafi í einhverjum löndum verið hin sömu eða svipuð í upphafi, hefir frakvæmi og þróun í hverju landi um sig oft orðið með öllu ólík. Reynslan hefir og fyrir löngu sýnt, að þó að tiltekin skipun kunní að reynast val í öinu landi, kynn hún að verða til hins mesta óþarnaðar í öðru.

Fyrsta íslenska stjórnarskráin var sett 1874 og hafa ymis meginatriði hennar verið tekin í síðari stjórnskrár og eru enn í þeirri, sem nú gildir. Því heyr-ist stundum hreyft til niðrunar ákvaðum íslensku stjórnskrárinnar nógildandi, að þau séu af dönskum uppruna; vegna þess að þau hafi fyrst verið lögfest hér á landi með stjórnarskránni 1874 eða síðari breytingum hennar

Sóur en Island varð viðurkennt sem fullvalda ríki.

Þetta eru engin rök á mót ákvæðnum, enda gætu þau verið jafngöð fyrir því, þótt þau væru af dönskum uppruna, þar sem Danmörk er viðurkennt fyrirmyndarland um stjórnhætti að fýsu leyti. Því fer hinsvegar fjarri, að stjórnarskrárákvaði þessi séu yfirlætt dönsk að uppruna. Dönsku stjórnarskrárákvaðin, sem hin íslensku eru sniðin eftir, eru að langmestu tekin eftir öðrum vestur-evrópeiskum stjórnarskrám á 19. öld. Er leitum á þeim fyrirsælum, sem hér skifta máli í ^{dönskum} stjórnarskránni, sem ekki verða rakin eitthvert annað.

En allar eru þessar vestur-evrópeisku stjórnarskrár sniðnar eftir þeim hugmyndum, sem menn á sínum tíma gerðu sér um stjórnhætti í Bretlandi. Á svipaðan veg og Bandaríkjamenn sniðu stjórnarskrá sína mjög eftir því, sem þeir töldu vera hina bestu fyrirmynd, þ.e.a.s. eftir því er við gat átt í sambandslýðveldi. Engu að síður hefir þróunin orðið mjög ölfk í hinum mismunandi löndum, bæði innbyrðis í löndum Vestur-Evrópu og ~~með~~ með öðrum hetti í Bandaríkjunum.

Reunin hér á landi hefur orðið hin sama. Flest eða öll ákvaði nágildandi íslensku stjórnarskráfrimar hafa að vísu einhverjar fyrirmyndir í erlendum stjórnhætti, en samt hefir framvinda orðið með sérstökum hætti hér á landi.

Ánþvælt mundi t.d. að sjna fram á sérkenni íslensks þingvæðis, sem nú er orðið nærri 50 ára gamalt. Því fer fjarri, að þar hafi að öllu leyti myndast eða viðhaldist sömu reglur og í Danmörku, sem lagaákvæðin

þó eru sniðin eftir. Er og auðsær munur frá því, sem áður var, eftir að þjóðhöfðingjavaldið fluttu inn í landið.

Annað dæmi, sígt ógreinilegra, er um deildarskiptingu Alþingis. Það var ætlunin að sniða sér mjög stakk eftir fyrirmynd Norðmanna. Skilningur og framkvæmd ákvæðanna hér hefur þó orðið með mjög ólíkum hætti.

Svo mætti lengi telja. Stjórnarskrárákvæði eru yfirleitt færorð. Af hinum færorða fyrirsælu hefur leitt mjög mismunandi framkvæmd í hverju landi fyrir sig.

Ef menn vilja taka erlendar fyrirmyndir og breyta gildandi stjórnarskrárákvæðum til samræmis við það, er engan veginn víst, að tilgangurinn náist. Aðstaður og atvik öll eru yfirleitt svo ólík, að nær víst má telja, að framkvæmdin verði með allt öðrum hætti í því landi, sem fyrirmyndarinnar leitaði. Engu að síður er auðvitað sjálfsagt við stjórnarskrárbreytingu að hafa hliðstjón af erlendum fyrirmyndum, en varlega ber að fara í þessum efnum og best er að byggja á þeim grunni, sem fyrir er.

I.

Um þjóðfund.

Þegar stjórnskrár hafa verið settar í fyrsta skipti eða meiriháttar stjórnlagaþreyingar gerðar, hafa víða sérstök stjórnlagaþing eða þjóðfundir verið haldnir í því skyni.

Forystumenn í sjálfstæðisbaráttunni kröfðust þess löngun, að slíkur þjóðfundur væri háður hér á landi. Þeir litu þannig á, að þjóðfundurinn 1851 væri þvilíkt stjórnlagaþing, en þegar konungsfulltrúi sá hvert stefndi hlépti hann fundinum upp. Síðan varð aldrei ár því, að þjóðfundur væri háður hér.

Þegar Íslendingar settu sér fyrstu stjórnskrá ári íhlutunar erlendra stjórnvalda þótti þessum hljóða, að efnt yrði til þjóðfundar um það efni. Vegna þess, hvernig stofnum lýðveldisins bar að 1944, varð þessu þó ekki við komið, enda hefði verið mjög óheppilegt að blanda inn í stjórnskrárþreyinguna vegna lýðveldisstofnunarinnar, er flestir voru sammála um, örrom atriðum, sem menn greindi mjög á um. Slíkt hefði vel mátt leiða til þess, að lýðveldisstofnunin hefði tafist um epyrirsjáanlegan tíma, og þessvegna var ákveðið að bíða með almenna endurskoðun stjórnskrárinnar.

Nú, þegar slík endurskoðun stendur fyrir dyrum, er hinsvegar mjög eðlilegt, að á ný vakni vilji manna til að halda þjóðfund um málið. Nú verður að taka

veigamiklar ákvarðanir um meðferð móta framkvæmdarvaldsins og kjördæmskipunina, auk ýmissa annarra atriða. Hver, sem lokaákvörðun manna verður um þessi efni, er eðlilegt, að þeir vilji vanda til hennar og reyna að forða henni út úr hinum vengulegu stjórnmálaþrættum eftir því, sem við verður komið.

Óskin um þjóðfund er þessvegna eðlileg og líkleg til þess að greiða fyrir happasælli leusu stjórnarskrármálsins.

Aðalvandinn við setningu ákvaða um þjóðfund, er að setja samgjarnar og skynsamlegar reglur um kosningu til hans.

Sjálfssagt þykir, að kjósendur til þjóðfundar verði hinir sömu og til Alþingis, einkum þar sem kosningaréttur til Alþingis er nú nokkuraveginna svo rannar sem verða má.

Hitt er þrautin þyngrri að kveða á um kosningaáferðina.

Eðlilegast er að byggja á hinni gömlu kjördæmskipan. Hún miðaði að vísu við aðra dreifingu byggðarinnar en nú er. Hún erfitt mun reynast að halda við íslensku þjóðfélagi og íslenskri menningu, ef sveitirnar eru sviptar formum rétti. Hinsvegar verður vitanlega einnig að láta þéttbýlið njóta sín, þó að ætla nagi því nokkru færri falltrúa vegna aðstöðumunar.

Núgildandi kosningaáyrirkomulag til Alþingis verður ekki notandi til þjóðfundar. Til þess er það um af mótað af hentistofnu. Þar er blandað saman einmennings- og fleirmenningskjördæmum, meirihluta- og hlutfallskosningum, kjördæms- og uppbótarþingdæmum á slíkan veg,

að þó að mögulega sé skiljanlegt og hver breyting hafi verið til bóta á sínum tíma, þá er ekki hægt að hafa slíkan hátt á kosningu til þjóðfundar, þar sem Straggan grundvöll á að leggja um frambjóðar stjórnskiptum landsins.

Eðlilegast er þessvegna að láta náverandi einmenningskjördæmi haldast, nema þar sem ástæða er til skiptingar þeirra vegna fólksfjölgunar, skipta tvímenningkjördæmum í einmenningskjördæmi og skipta Reykjavík í einmenningskjördæmi svo mörg sem eðlilegt er vegna fólksfjölda þar. Er þá við það miðað, að fulltrúafjöldi verði hinn sami og þingsmannafjöldi ný. Átlast er til, að uppþótarþingsmönnum líl verði skipt á þá staði, þar sem fólksfjölgunin hefir orðið mest.

Miðað við fólksfjölda 1949 hefði Reykjavík samkvamt þessu fengið 17 þingsmenn, sem allir yrðu kosnir í einmenningskjördæmum þar, Akureyri 2 þingsmenn, einnig kosna í einmenningskjördæmum, og Gullbringu- og Kjósarsýsla 2, kosna með sama hætti, þ.e.a.s. 9 þingsmenn þáttust við Reykjavík, en 1 við hvora, Akureyri og Gullbringu- og Kjós, og yrði þessi tvö hin einu náverandi einmenningskjördæmi, sem skipt yrði, og að söru leyti haldust einmenningskjördæmi svo sem áður var lýst.

Þéttbýlið fengi að vísu ekki fulla þingsmannatölu miðað við fólksfjölda, því að samkvamt honum hefði Reykjavík átt að hafa 1949 21 þingsmenn, Akureyri og nágrenni 3, Gullbringu og Kjós 3 og Hafnarfjörður 2, allt miðað við, að þingsmannatala höldist 52. Engu að síður er hér um svo verulega bót að ræða ^{fyrir þéttbýlið} frá því,

sem um eþþingiskosningar gildir, þn þess að á aðra staði eða byggðarlög sé hallað, að viðhlítandi virðist.

Hitt ma segja, að fyrirkomulag sem þetta þti undir stóra flokka. En hjá því verður ekki komist, ef menn vilja forðgast hlutfallskosningar, sem hijóta að verða hættulegar fyrir hina dreifðu byggð í sveitum landsins. Ef velja skal á milli þess að viðhalda fornri byggð Íslands og þar með tryggja menningu þess og hins, að þta undir tilvist og starf smáflokks, virðist valið ekki vandasant.

Þegar til á að taka á Alþingi verða smáflokkar að vinna með öðrum, ef þeir vilja koma þhrifum sínum fram og er þá eðlilegra, að til slíkrar samvinnu sé stofnað utan þings með sameiginlegum framboðum. Með því móti á þjóðin sjálf hægara um að marka stefnuna og velja á milli hinna mismunandi möguleika, sem eru fyrir hendi. [Fjölmennt sentök almennings eins og Alþýðu- sambandið hafa reynst óþáanleg til að taka upp hlutfallskosningar innansinna vðbnda. Í þeim sentökum er þó mikill flokksdréttur, og það ljest, að þeir, sem þar hafna hlutfallskosningingum hafa ekki málfnalega aðstöðu til að krefjast þeirra í málum ríkisins.

Deila má um hversu fjölmennur þjóðfundur skali vera. Allfjölmenntur hlýtur hann samt að verða, þar sem honum ber fremur að vera þing en nefnd. Með farri fulltráum en 52 sjníst mjög erfitt að ná viðhlítandi jafnvægi og réttlæti um fulltræval.

Sönnu nær væri að hafa fundinn mun fjölskipaðri en reglulegt Alþingi, t.d. tvöfalt mannfleiri. Ekki er ólíklegt, eða a.m.k. óhugsanlegt, að margir, eða flestir

alþingismanna yrðu kosnir á þjóðfund, en einnig væri mjög æskilegt, að þangað yrðu valdir ýmsir fleiri. Ef fundarmenn yrðu t.d. 104 mundi sannilegt, að kosnir yrðu menn með margbreytilega reynslu víðsvegar að. Kjördæmin yrðu þá 104, og þeim skipt eftir sömu grundvallarreglum og áður var lýst, einungis með þeim hætti, að hvert einmenningskjördæmi yrði nú helmingi mannfærra að meðaltali.

Sjálfsgætt er að þjóðfundur setji sér sjálfur þingskóp og kjósi sér embættismenn.

Deila má um, hvort stjórnarskrárfrumvarp, er meirihluti þjóðfundar hefir samþykkt, eigi að fá gildi þar með eða frekara öryggis skuli krafist. Til að tryggja sá, að ekki verði komið að baki þjóðarinnar við setningu nýrrar stjórnarskrár, er rétt að krefjast þess, að hæft verði sérstakt þjóðaratkvæði um samþykkt þjóðfundar.

Hugsanlegt er, að þjóðfundur ljúki ekki störfum innan skaplegs tíma eða komi sér ekki saman um neitt stjórnarskrárfrumvarp, og að frumvarp þjóðfundar verði fellt við þjóðaratkvæðagreiðslu. Þarf þá að segja þverrig að skuli fara. Þessar lausnir á slíku eru hugsanlegar, en eðlilegast virðist, að ef tilraunin með þjóðfund fer þannig út um þúfur, taki hin reglulegu ákvæði stjórnarskrárinnar um stjórnarskrárbreytingar gildi á ný.

II.

Um nýtt stjórnarskrárfrumvarp.

Segja má, að ef samþykkt verður að reyna að koma á þjóðfund, liggi ekki á að leggja má þegar fram frumvarp um nýja stjórnarskrá, eða gera grein fyrir þeim breytingum á núgildandi stjórnarskrá, er menn telja helst koma til greina. En hvorttveggja er, að sumum kann að reynast erfitt að gera upp hug sinn um afstöðu til þjóðfundar fyrr en þeir sjá, hverjar stjórnarskrárbreytingar helst komi til greina, og að nauðsynlegt er, að menn hafi tillögur um stjórnarskrárbreytingar sem lengst til ihugunar svo mikið sem í háfi er. Vel kann svo að fara, að menn fallist ekki á hugmyndina um þjóðfund. Hvernig, sem ^á ^{er} ^{litni} ^{er}, er þessvegna rétt að leggja nýtt stjórnarskrárfrumvarp fram hið allra bráðasta, og eru því gerðar tillögur um meginatriðin í slíku frumvarpi.

Í stjórnarskránni eru tvö meginatriði, sem nýg eru undeild. Árnarsvegur meðferð móta framkvæmdarvaldsins og hinsvegar kjördæmskipunin.

Um kjördæmskipunina skal ekki rætt almennt hér, heldur aðeins vísað til þess, sem sagt var í kaflinum um þjóðfund að framan og sagt verður síðar um einstakrar breytingartillögur.

Um meðferð móta framkvæmdarvaldsins eru skoðanir manna ekki síður skiptar en um kjördæmskipunina.

Sumir tala um, að greina þurfi betur en fjóur á milli frankvæðarvalds og löggjafarvalds. Máskýlt þessu tali, sem yfirleitt er srið óskýrt, er svo það, sem að því hnígur, að efla þurfi völd forseta Íslands og helst fá honum hljóstað völd við forseta Bandaríkjanna.

Er í þessu sambandi vitnað til þess, að núverandi forsetadæmi sé sniðlið eftir konungdæminu danska og því ekki innlent að uppruna. Slíkt dugi ekki, og er því að ekki má dependera af hinum dönsku, á það að vera þjargráðið að taka ómalt upp stjórnarkerfi Bandaríkjamanna.

Allar slíkar tilvitnanir eru srið hægjar.

Forsetadæmið hér er sniðlið eftir því, sem konungdæmi hafði þróast í íslenskum málum allt frá 1874. Það konungdæmi var að vísu danskt, en mótað eftir hugmyndum manna í Vestur-Evrópu og einkum Bretlandi á 19. öld og fram á þennan dag. Forsetadæmið í Bandaríkjunum og ákvæðin þar um þrískipting valdsins, þar á meðal aðgreining frankvæðar- og löggjafarvalds, er aftur á móti sniðlið eftir konungdæminu brezka, eins og það var á dögum Georgs III Bretskonungs, þ.e.a.s. þegar Bandaríkjamenn brutust undan yfirstjórn krónunnar.

Sumar af þeim hugmyndum, sem menn gerðu sér í þessum efnum, t.d. kenning Montesquieu um þrískipting valdsins, sem að vísu hefir haft mjög góð og heillavænleg áhrif í heild, væru þó að ýmsu byggð á misskilningi og aldrei framkvæmd í Bretlandi með þeim hætti, er menn í fyrstu hugðu. Álveg á sama veg eins og hugmyndir

sumra manna hér um þessa valdskiptingu í Bandaríkjunum eru mjög á miskilningi reistar.

Þeir menn hafa t.d. ekki mikinn kunnugleik á stjórnarháttum Bandaríkjanna, er halda, að þing þeirra, Congressinn, hafi lítil áhrif á framkvæmdarvaldið, þó að þingi ráði ekki útnefningu ráðherra þar á sama veg eins og tíðkast á Íslandi og í Vestur-Evrópu yfirleitt. Sannleikurinn er sá, að stjórnarembættismenn Bandaríkjanna eru síst háðir minni afskiptum þings síns en stjórnarembættismenn annarra lýðveldislanda. Þvert á móti er almenn kvörtun yfir, hversu þingið á þasan hátt geri stjórnarembættismönnum þessum óþengt fyrir um margvísleg efni, er þeir þurfa að taka ákvarðanir um. Kemur það m.a. fram í smásmugulegri löggjöf, sbr. t.d. innflytjendalöggjöfin, og störfum rannsóknarnefndar þingsins, sem hávarar raddir þar í landi segja höttulegt fyrir persónulegt frelsi þegnanna.

Það þarf ekki heldur annað en að fylgjast með kosningabaráttunni um forseta Bandaríkjanna na, til að sjá að það er einmitt afstaða forsetans til ýmskonar löggjafarmála, sem mest er um deilt og helst raður fylgi manna við framþjóðendur. Til dæmis um það skal aðeins nefna yfirlýsingur forsetaefnanna um afstöðu þeirra til verkafósmála-löggjafarinnar (Catt-Hartley-
laganna) til löggjafar um jafnrétti hvíttra manna og svarttra, og til landbónabarlöggjafarinnar (verótryggingu landbónabarárfurða). Forsetaefnin komast jafnvel ekki hjá því, að gefa yfirlýsingar um afstöðu sína til slíkra hreinna innanþingsmálefna, eins og hvort leyfa skuli málpóf (filibuster) eða ekki. Þá er það alkunn-

ugt, að forsetar beita embættaveitunum og margskonar fyrirgreiðslum til að hafa áhrif á þingmenn sér til fylgis.

Sýnist miklu eðlilegra að berum orðum sé viðurkennt, að þingið eigi að hafa áhrif á stjórnina og stjórnin á þingið, svo sem verið hefir í stjórnalögum okkar, heldur en að beitt sé krökaleiðum slíkum, sem að framan eru talin dæmi um. Enda er það svo, að þrátt fyrir margskonar úrreði sem gripið er til, til að beta úr þeim skorti á samvinnu þings og stjornar í Bandaríkjunum, sem stjórnalög þar í landi gera mögulegan, eru í Bandaríkjunum af margra hálfu mjög fundið að því, að ekki skuli beint þingreði við haft. Svo vel hefur að vísu tekist, að sjaldan hefur annar þingsmeirihluti verið en sá, er studdi forsetann, en þegar slíkt hefir borið að höndum, er það almennt viðurkennt sem þjóðröðugleika, þó að stjórnmálaþroski sé svo mikill, að menn reyna að beta úr því, án þess að til stjórnuvandræða komi.

Allt hefir þetta stjórnsýrirkomulag þróast við aðra hatti en hér á landi eru eða geta verið. Ögerningur er að taka það upp hér í heild, og ef einstakir þættir þess veri teknir mundi það leiða til allt annars en til var stofnað.

Bandaríkin eru að stærð og folksfjölda á borð við heila heimsálfa. Mannföstu fylkin þar eru mörgum sinnu mgnnfleiri en Island, þjóðin er ólík að uppruna og á við mjög ólíkar aðstaður að báa. Skiljanlegt er, að til flókinna ræða, sem þung eru í vöfum og ekki veita fulla tryggingu gegn örðugleikum í stjórnsýrni, þurfi að grípa, þegar stofna skal og efla ríki, sem

sett er saman af svo ólíkum og ósamstöðum öflum.

Þtti ekki að þurfa að eyða mörpum orðum að því að sanna, að sömu stjórnhattir eiga ekki við í svo fámennu og samstöðu þjóðfélagi og okkar. Öt yfir tekur þó, þegar menn hollaleggja að reyna að kona á skiftingu landshluta og flóknu stjórnmálaráði, sem okkur er með öllu framaní, að því er virðist til þess eins að finna grundvöll fyrir sem allra mestri sundrunu og samvinnuleysi um stjórn landsins. En svo mundi fara, ef Alþingi væri skilt í tvær deildir, sem komið væri til með gerólikum hatti, þannig að víst mætti telja, að andstaðir flokkar réðu í hvorri deild, og síðan mætti að kjósa forseta landsins með enn öðrum hatti og hann réða ríkisstjórninni, sem þó gæti litlu góðu til vegar komið nema með samþykki Alþingis, er hátið væri að gera leik að, að sífellt yrði skift í tvo ósamstarfshafa hluta.

Ekkert getur orðið Íslands ógæfu að vopni, ef slíkar aðferðir horfa til góðs. Við eigum þvert á móti að halda okkar eigin háttum í heiðri, þáta er því, sem aflaga hefur farið en halda hinu, er vel hefur reynst.

Frá elda öðli hefir Alþingi verið meginásinn í stjórnskipan okkar. Þingræði í þeirri merkingu, að Alþingi réði hverjir séu í ríkisstjórn, hefir nú staðið nærri 50 ár, og síður höfðu menn lengi þróað, að sú skipan mætti komast á. Auðvitað má benda á margt, sem miður hefur farið í meðferð mála okkar. Leitun mun samt á því þjóðfélagi, þar sem framfarir hafi orðið meiri á svo skömnum tíma og hefur alls almennings svo

gjörbreytt til batnaðar, sem orðið hefir hér á landi síðustu hálfa öldina, eða þann tíma, sem þingraði hefur staðið.

Það er því síður en svo ástæða til að atla, að við höfum verið á rangri leið eða aðferðir okkar yfirleitt ófugar. Gallana á núverandi fyrirkomulagi ber að finna og úr þeim að bæta, en ekki kasta fyrir borð öllu því, sem vel hefur reynst í heild og taka upp eitt-hvað annað eftir erlendum fyrirmyndum, allra síst þegar vist má telja, að það eigi ekki við eins og til háttar hér og hugsunarhætti okkar er verið.

Íslendingar hafa stíð verið því andsnúnir að fá einum manni of mikil völd í hendur. Stjórnakipun lýðveldisins forna var um of mörkuð slíkum ótta við "sterka" menn. Stjórnalög okkar nú hafa þetta úr þessu. En í slíku er best að hafa meðalhófið, og leita ekki um of fyriraynda í þeim þjóðfélögum, sem eru svo mannmörg, að okkur er erfitt að átta okkur á því og skilja til hlítar. Roosevelt forseti hafði t.d. þá reglu, að nefna ekki mótframbjóðendur sína við forsetakjör á nafn, því að þá sagði hann, að fólkið mundi síður muna, hverjir það væri. Í því þjóðfélagi, þar sem fólkið er svo margt, að slík tillit eru í raun og veru tekin, er skiljanlegt, að þeim séu fengin mikil völd, sem tekið hefur að skaga upp yfir allan fjöldan.

Hinn svafofni hugur íslensku þjóðarinnar í þessum efnum sást aftur á móti glögglega við forsetakjörið í sumar. Enginn efi er á, að ein ástæðan, sem úralitum réði, var sú, að menn töldu stjórnmálaleiðtoga, er

þeir treystu á sínu sviði, ^{því} þó af valdamiklæ, ef að þeirra ráðum væri farið um það, hverkjósa skyldi fyrir forseta Íslands. Menn geta talið, að þessi tilfinning manna sé rétt eða röng; það sem ^{því} beint skiptir máli er, að hún er óhagganleg staðreynd í íslensku þjóðlífi fyrr og síðar. Á Íslandi blessast glæri til lengdar að einn maður með staðeldri hafi ráð annarra í hendi sér. Íslendingar vilja enga ofjarla heldur samráð margra.

Sýnu nær en það, að ætla að fá einum manni hér á landi slík völd, sem forseti Bandaríkjanna hefur þar í landi, væri hitt, að sameina stöðu forsetans forsetisráðherræntettinu, og láta þingið kjósa hvorttveggja með svipuðum hætti og er í Sviss. Enda er Sviss fyrirmyndarland um stjórnarhætti að ýmsu leyti og hvergi er lýðræði rötfastara en þar.

Ríkisstjórn Svisslands er kosin af þinginu til 4 ára í senn, og skipa hana 7 menn. sökum þess að Sviss er sambandsljóveldi eru fyrirmæli um, að ráðherrarnir skuli vera úr mismunandi sambandslöndum eða fylkjum. Sú venja hefur einnig komist á, að stjórnin er skipuð mönnum úr ýmsum flokkum, en engin er það stjórnskipuleg neðursýn, heldur getur meirihluti ráðið, og allir eru t.d. sammála um, að ekki komi til mála að kommunisti verði kosinn í stjórnina að svo stöddu.

Forseti stjórnarinnar og varaforseti eru kosnir af stjórninni sjálfri til eins árs í senn. Er forseti ekki kjörgengur, hvorki sem forseti né varaforseti, næsta ar á eftir, enda mun venja, að ráðherrar skiptist á um að gegna forsetastarfinu.

Stjórnarforsetinn er jafnframt ríkisforseti, þ.e.a.s. hann kemur fram út á við og inn á við sem eðsti maður ríkisins. Ráðherrar skipta að söru leyti störfum síni á milli.

Það er stjórnanin í heild, sem tekur ákvarðanir um stjórnaraðlefni. Þurfa þó hið flesta að vera á fundi til að lögmætt sé.

Ekki verður á móti því mælt, að slíkir stjórnar-
mættir eru mun einfaldari okkar. Liggur nærri að
etla, að ef svo fjölmenn þjóð sem Svisslendingar geta
komist af með slíkan forseta, attu Íslendingar ekki
síður að geta það. Kemur og fram í þessu fyrirkoma-
lagi Svisslendinga, andúðin í ehoflegri einstaklings-
eða manndýrkun, en sú andúð er eins og fyrr segir,
áreiðanlega ríkur þáttur í eðli Íslendinga.

Ef menn telja, að forsetinn hafi of litla verki
að gegna samkvæmt nágildandi stjórnarskrá, og embætti
hans sé of kostnaðarsamt miðað við árangur af starfinu,
er þessvegna miklu nær að taka upp hið svissneska fyrir-
komulag, en fara eftir fyrirfeynd Bandaríkjanna.

Engu að síður verður nauðast talið tímabært
að taka þennan hátt upp.

Það er út af fyrir sig, að þá þyrfti að gera
ynsar fleiri breytingar á stjórnarskránni, svo sem t.d.
þingofsrétti. Hitt skiptir meira máli, að þátt van-
legra sé að taka upp svissneska fyrirkomulag, en
hið bandaríska, þá eru eðstaður á báðum stöðum svo
ólíkar íslenskum, að ríkari ástaður en enn hafa sést
þarf til þess að hverfa af hinum íslenska grunni

Leggjast á milli
er

yfir á annan erlendan.

Stjórnráðsbaráttan er með öðrum hetti hér en í Sviss. Reynslan hér hefur sýnt, að óhæfilega illa hefir gengið með stjórnarmyndunir af hálfu Alþingis. Það er því fullkomin ástæða til að óttast, að illa kunni að fara, ef það úryggi er tekið í burtu, sem felst í stöðu og valdi forseta Íslands. Forsetinn getur og á að hafa úrslitaráð ef í óefni kemst, og saga okkar sýnir, að slíkur mæður getur haft mikilsverðu verkefni að gegna.

Verkefni forseta Íslands sem hyggins og margreynds fæður þjóðarinnar, er sá að vísu afskiptalítill hversdagslega, en mannesattir ef deilur eru úr hæfi og skeleggur úrskurðarnæður, ef í öngþveiti kemst, er vissulega virðulegt og mjög mikilsvert, og því miður verður ekki fullyrt, að þjóðin megi án slíks manns vera og treysta eingöngu á ríkisstjórn og Alþingi.

Úryggið er meira með því að halda forseta Íslands með svipuðu valdi og verkefni og honum nú er atlað, og þessvegna ber að gera það.

Tillögur þær, sem nú verður gerð grein fyrir, eru við þetta miðaðar og er þeim atlað að bota úr einstökum göllum, sem frá hafa komið, en þær stefna ekki að gjörbreytingu á stjórnarferi að öðru leyti en því, er verðar kjörsmaskipun, sem, að vísu, kann að hafa úrslitabýðingu og horfa mjög til bóta frá því, sem nú er.

1) Svo þýðingarmikil sem stæða forseta Íslands er, ef á reynir, er hett við, að tiltrá hans verði of veik, ef hann er aðeins kosinn af lítlum hluta

Þjóðarinnar. En vel er hugsandi eftir mögildandi ákvaðum, að maður hlyti kosningu með t.d. ekki meira fylgi en þriðjunga kjósenda. Af þessum sökum er sunnstaðar þar, sem forseti er þjóðkjörinn, skylt að lita fara frá almennar kosningar á ný, ef enginn fær hreinan meirihluta við fyrstu kosninguna. Eins og til háttar hér á landi mundi sennilega flestum þykja það of umfangsmikið. Hitt er því lagt til, sem einnig eru góðar fyrirmyndir að, að ef enginn fær hreinan meirihluta, þá kjósi Alþingi milli þeirra, sem flest atkvæði fengu.

Ekki er ^{meint} rétt að segja, að með slíku sé valdið tekið úr höndum þjóðarinnar. Henni er þvert á móti eftir sem áður, gefinn kostur á að beita valdinu. Ef kjósendur vilja alls ekki að málið komi til þingsins kasta, er galdurinn sá einn, að sameinast um framþjóðanda í svo ríkum mæli, að hann fái meiri hluta allra greiddra atkvæða. Þá verður hann rétt kjörinn.

2) Þeynst hefur þungt í vöfum að hafa forseta hæstaréttar, forsetisráðherra og forseta Sameinaðs þing alls í senn sem varaforseta Íslands. Sumir hafa stungið upp á að kjósa varaforseta ásamt forseta Íslands.

Staða slíks manns í þjóðfélaginu yrði mjög örðug. Hin stóra Bandaríkjaþjóð er í vandröðum með varaforseta sinn og verkefni handa honum, og er því ekki kyn þó að okkar litla þjóð mundi reynast erfitt að innbyrða slíkan höfðingja.

Nikla nær er að forseti hæstaréttar segi þessu starfi einn, og er það lagt til.

3) Ákvaðin um landsdom eru fyrir löngu frelt og hefur hann ekki verið skipaður íratugum saman á þann veg, sem lög standa til. Hæstaréttur nýtur eðkoraðs trausts almennings og er enginn efi á, að fulltryggilega er frá gengið, ef hæstarétti er falið það verkefni, sem landsdómi nú er atlað.

4) Bætt er að taka það fram skýrar en gert er í málgildandi stjórnskrá, hver áhrif Alþingi á að hafa um skipun ríkisstjórnar. Erfitt mun þó að lýsa þessu svo að támandi sé, enda veltur hér mest á heilbrigðu samstarfi Alþingis og forseta Íslands gunnaravegar og ~~Þingskema~~ þingsmanna innbyrðis á Alþingi hinsvegar. En líklegt er, að ný og bæt kjörsmaskipan geri Alþingi starfshafara en verið hefur og mun þó sjálfkrafa rakna úr þeim ágöllum, er stundum hafa gert Alþingi nær óstarfhaft, m.a. um stjórnsýndanir.

Sunir hafa bent á, að réðlegt mundi, að forseti Íslands skipaði stjórn, ef Alþingi hefði ekki lokið stjórnsýndun innan tiltekins tíma. Ef slíkt ákvaði væri sett án þess að meira fylgdi, gæti það ytt undir þá, er teldu forsetann sér hliðhollann, til að koma í veg fyrir myndun þingsæðisstjórnar.

Úr þeirri hættu er dregið og Alþingi veitt enn ríkara aðhald, ef boðið er, að Alþingi skuli rofið, takist stjórnsýndun ekki innan hæfilegs frests. Þá gefst þjóðinni sjálfri fari á að taka í taumana, en forseti annast um að landinu sé stjórnað til bráða- birgða á meðan.

Ef hinu nýkosna þingi tekst hinsvegar ekki að

mynda stjórn, verður forseti Íslands að skipa stjórn, er sitji þangað til Alþingi sjálf geti myndað stjórn.

5) Fræsturinn til þess að leggja frumvörp fyrir forseta hefur reynst nokkuð stuttur og er því lagt til, að hann verði lengdur um tveir vikur.

Þá er einnig lagt til, að því verði breytt, sem nú er ákveðið, að lagafrumvarp öðlist gildi í bili, þrátt fyrir synjun forseta á staðfestingu.

Þetta ákveði var mikið del luefni, þegar ljóveldisstjornarskráin var sett. Þá réði það úrslitum, að utanþingsstjórn sat að völdum, og töldu menn ekki fært að styrkja aðstöðu slíkrar stjórnar gegn þingu á meðan ósjnt væri, hversu langi það fyrirkomulag héldist. Það er nú löngu ár sögunni. Ákveði þessara tillagna miða einmitt að því, að tryggja, að samstarf verði sem best milli Alþingis og ríkisstjórnar, svo að til myndunar utanþingsstjórnar komi ekki. Þykir því rétt að breyta ákveðinu á þá leið, sem sagt var.

6) Um kjördæmaskipunina vísast að mestu til þess, sem sagt var um kjör til þjóðfundar. Skal þó jafnað, að annað kann að verða talið eiga við um framboðarskipun Alþingis en kjör til eins fundar, þótt þjóðingarmikill sé.

Ákveðin um meirihluta kosningu í einmenningskjördæmum eiga þó enn þá frekar rétt á sér verðandi skipun Alþingis en kosningu til þjóðfundar. Það er að vísu mikilsvert, að sem flest sjónarmið komi fram á Alþingi. Hinu má ekki gleyma, að ein aðalskylda þingsins er, að sjá landinu fyrir ríkisstjórn og löggjöf,

svo að stjórnin geti farið skaplega úr hendi. Þetta verður ekki gert til frambóðar svo að vel fari, nema samstilltur meirihluti sé að baki ríkisstjórnarinnar á Alþingi.

Minnihlutastjórn er mesta meyráhræði og samsteypastjórnir eiga að vísu stundum rétt á sér, en eru ekki hollar til lengdar. Besta stjórnafrarið verður, ef við ákveðna er að sakast um það sem miður fer. Líklegast er það svo sé, ef ákveðinn meirihluti er á Alþingi,

Miklu meiri líkur eru fyrir slíkum meirihluta, ef einmenningskjördæmi eru heldur en ef hlutfallskosningum er beitt, hver aðferð, sem að öðru leyti kann að vera við þær höfð.

Sumir segja að bata megi úr þessum ágalla hlutfallskosninga með listasamsteypum flokkanna. Slíkar samsteypur eru þvert á mótinjúg óheppilegar. Mitt er miklu eðlilegra, að þeir sem saman atla að vinna, gangi saman í einn flokk, eða semji beinlínis um sameiginleg frambod í tilteknum kjördæmum eða í heild, svo að þjóðin geti fyrirfram séð og áttað sig á hvað í boði er og hvað til stendur.

Það er rétt, að litlum flokkum er erfiðara um vik þar sem einmenningskjördæmi eru, en ef á annað borð er lífskraftur í þeim, þá munu þeir lifa þrátt fyrir öruggleika í bili, sbr. t.d. verkamannaflokkinn breska, sem átti mjög öruggt langa hrifð, einmitt vegna einmenningskjördæmanna þar í landi, en er nú orðinn stór og öflugur flokkur, mjög andvígur því, að breyta til um hina bresku kjördæmaskipan.

7) Erfitt er að rökstyðja það, að halda þæri við skiptingu Alþingis í deildir úr því, að kosning til efri deildar er með þeim hætti, sem nú er, a.m.k. er það mjög hæpið, að þannur hvor deildin skuli alveg geta felið frumvörp, sem frá hinni kemur, án þess að undir úrskurð Sameinuðs Alþingis sé borið. Ef deildarskiptingu er haldið er því e.t.v. rétt, að breyta fyrirfallunum í þá átt, að slík frumvörp skuli lögð undir úrskurð Sameinuðs þings. En sé farið þannig að, verður deildaskiptingin ómeitanlega enn þýðingarminni en hún er nú.

Ef einhverjir leggja á það áherslu og það geti orðið til samkomulags og fyrirgreiðslu dórum sturri atriðum, er því engan vegin frágangssök að fallast á, að afnema deildaskiptinguna með öllu. Ástoðan gegn afnámi hennar er sú, að, þrátt fyrir öll rök, munu margir, ef ekki flestir, sem á Alþingi hafa setið, telja það nokkra tryggingu fyrir vandaðri meðferð mála, að deildaskiptingin er við höfð. Þjöldi þeirra mála, sem fá góða afgreiðslu í seinni deild en fyrri, ströður ómeitanlega þessa skoðum.

E.t.v. mætti þó á einfaldari hátt, t.d. með lögfræðilegum ráðunautum þingsins, ná hinu sama. Er mjög athugandi, hvort ekki er sakilegt, hvað sem deildaskiptingu líður, að slíkir ráðunautar séu fengnir, er hafi það verkefni að athuga öll frumvörp og tillögur frá lagalegu sjónarmiði, geta fulls samræmis og senja tillögur og frumvörp, er þáðmenn fái þeim efni í.

8) Fimm ára búsetuskilyrðið var á sínum tíma sett vegna óttans við jafnréttisákvæði sambandslaganna. Það ákvæði er nú frá sögunni, og virðist því ekki ástæða til að halda fimm ára búsetuskilyrðinu lengur.

9) Sjálfsgætt sýnist að færa sarkomdag Alþingis þerum orðum til þess tíma, sem reynslan hefir undanfarið bent á.

10) Umframgreiðslur á fjárlögum eru hattulegar góðri fjárfjórn og auka mjög á líkur fyrir óhóflegri eyðslu. Því miður ve-rða slíkar greiðslur ekki með öllu umflunar eins og atvinnu- og fjárfélagalífi á Íslandi háttar. Aukin trygging gegn óhófseyðslu er það, ef til umframgreiðslna er krafist samþykkis allrar ríkisstjórnarinnar, á svipaðan veg eins og venja er, að samþykkis allrar ríkisstjórnarinnar er leitað til samþykkis áttgáfu bráðebrigðalaga, en umframgreiðslur eru í raun og veru ekki annað en breyting á fjárlögum og því eðlilegt, að svipaður háttur sé hafður á um þær og um aðrar laga-breytingar.

11) Flestir ræða mikið um sparnað á ríkisfé og margir um, að styrkja þurfi ríkisstjórnina gegn Alþingi. Hvorttveggja mundi það með því, ef ríkisstjórninni einni væri fenginn frumkvæðisréttur að átgjaldatillögum á fjárlögum. Aðvitað myndu þingmenn eftir sem áður geta haft áhrif til aukninga átgjalda með nýrri lagasetningu, svo að völd þeirra í þessum efnum yrðu síður en svo frá sögunni, auk þess sem meiri hluti Alþingis getur stjórnað með eðlilegum hatti haft mikil áhrif á tillögur ríkisstjórnarinnar í slíkum efnum.

12) Það er víðast háttur þjóðþinga, að þau setja sér sjálf þingskáp. Staðfestingar konungs var á sínum tíma krafist hér, vegna þess að danska stjórnin treysti Íslendingum ekki til að kveða einir á um þessi efni.

Núgildandi ákveði bera því gömul ófrelsismerki, sem sjálfsagt sýnist að afná.

13) Eðlilegt virðist að staða og tilvist bæsta réttar sé tryggð með stjórnarskrárfyrirmæli og fjöldi dómara ákveðinn með þeim hætti. Reynsla er fyrir því, að Alþingi fækkaði dómendum um sinn mjög að ófyrirsýnju og til óheilla. Á sama veg mundi það og geta orðið til óþurftar, ef of auðvelt væri að fjölga dómendum. Þessvegna er rétt að tala þeirra sé beinlínis tiltekin í stjórnarskránni.

14) Mikil vinna hefur verið unnin í Sameinuðu þjóðunum og Evrópuráðinu með samningu mannréttindayfirlýsinga þeirra. Þessi ákveði eru yfirlétt í samræmi við réttaræðvitund Íslendinga og efni þeirra er þegar framkvæmt hér á landi. Það virðist því eðlilegt, að tillit sé tekið til þessara yfirlýsinga við samningu nýrra stjórnarskrá.

Þess ber þó að gæta, að hvergi má slaka til á réttarvernd einstaklinganna frá því sem er. Þá þar þessar yfirlýsingar hafa t.d. veikari ákveði til verndar eignaréttinum en eru í núgildandi stjórnarskrá. Í þessu negum við alls ekki slaka til frá hinum forna rétti Íslendinga frekar en um ónnur mannréttindi og fornt frelsi þjóðarinnar.

15) Það er ein af frumskyldum hvers sjálfstæðis ríkis, að tryggja landi sínu varnir. Ef slíkt er ekki gert, er mjög hæpið að þvílíkt ríki geti til langframa notið viðurkenningar að alþjóðalögum.

Um skeið lifðu Íslendingar í þeirri fánýtu von, að einhliða hlutleysisyfirlýsing þeirra veitti þeim nægilega vernd gegn ófriði. Atburðir síðustu heimsstyrjaldar sönnuðu mönnum algert gagnleysi þessarar yfirlýsingar. Síðar var það melumanna, að tryggja varnir landsins og öryggi með þátttöku í Sameinuðu þjóðunum. Þau samtök hafa því miður enn reynst of veik til að þau sé treystandi í þessum efnum. Þessvegna gerðust Íslendingar aðilar Atlantshafsbandalagsins og sömdu síðar við Bandaríkin um að taka að sér varnir landsins um sinn.

Af hálfu erlendra manna hefur aldrei verið ^{leit} fram á það við okkur, að við tækjum þátt í þessum vörnum. Við erum of fámennir til þess að þátttaka okkar hafi verulega þýðingu, ef til staka kemur. Þessvegna verðum við að tryggja okkur með því að hafa erlent varnarlið í landinu á sérstökum höttutímum.

Slíkt má þó ekki verða frantiðarlausn. Vonandi lifa núverandi höttutímar hjá. Engu að síður verður, eins og söngungum nú er háttað, að vera hér vissuð öryggislið, þó ekki væri til annars en að hindra, að ránsmenn hrifsuðu til sín stjórni landsins eða eignir landsmanna.

Slíku öryggisliði verðum við sjálfir að koma upp fyrir eða síðar. Það er beinn liður í sjálfstæðis-

baráttu okkar. Þeir, sem þessu eru andvígir, stofna beinlínis til þess, að aðrir krefjist þess að vegna alþjóðaöryggis sé erlent herlið að staðaldri í landinu. Allir þeir, sem af heilum hug vilja forðast það, hljóta að vera því samþykkir að breyta 75. greindinni á þá leið, sem gert er.

16) Menn finna að vonum að því, að of miklu valdi sé safnð saman á einn stað í landinu. Þetta ber að forðast. Því er eðlilegt, að raunveruleg sjálfstjórn héraða og sveitarstjórna sé tryggð, en slík sjálfstjórn er ekki nema nafnið eitt, ef þessir aðilar standa ekki jafnframt sjálfir undir átgjöldum við þau málefni, er þeir atla sér sjálfir að stjórna. Tillagen niður þessvegna að því að tryggja raunhæfa sjálfstjórn héraða og sveitarfélaga.